EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 28.10.2009
COM(2009)591 galīgā redakcija

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Labāka pārtikas apgādes ķēdes darbība Eiropā

{SEC(2009) 1445}
{SEC(2009) 1446}
{SEC(2009) 1447}
{SEC(2009) 1448}
{SEC(2009) 1449}
{SEC(2009) 1450}

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Labāka pārtikas apgādes ķēdes darbība Eiropā

1. IEVADS

Pēdējos pāris gados pārtikas apgādes ķēdē bija vērojamas lielas cenu svārstības. No 2007. gada vidus līdz 2008. gada vidum lauksaimniecības produktu cenas piedzīvoja strauju kāpumu, kā rezultātā palielinājās pārtikas patēriņa cenas un inflācijas līmenis kopumā. Kopš tā laika daudzu pamatproduktu cenas ir atgriezušās līdz līmenim, kāds tas bija pirms cenu lēciena sākuma, vai pat ir zemākas pa to. Tomēr pārtikas patēriņa cenas ir turpinājušas augt un sākušas pazemināties vien 2009. gada maijā, radot bažas par pārtikas apgādes ķēdes darbību. Šīs izmaiņas ir izraisījušas ievērojamas grūtības lauksaimniecības produktu ražotājiem un norāda uz to, ka patērētāji nesaņem produktus par taisnīgu cenu.

Pārtikas apgādes ķēde savieno trīs svarīgas Eiropas ekonomikas nozares — lauksaimniecību, pārtikas pārstrādes rūpniecību un izplatīšanas nozari —, kuras kopā rada vairāk nekā 5 % pievienotās vērtības un 7 % darbavietu. Turklāt pārtikas ķēdes darbība tiešā veidā ietekmē visus Eiropas iedzīvotājus, jo pārtika veido 16 % no mājsaimniecības izdevumiem. Pārtikas apgādes ķēdes darbība kļūst jo īpaši aktuāla saistībā ar atgūšanos no pašreizējās ekonomikas un finanšu krīzes. Augstas pārtikas patēriņa cenas rada bažas, jo tās iespaido mājsaimniecību ienākumus jo īpaši tagad, kad vajadzīgs lielāks patēriņš. Šo cenu pieaugumu visvairāk izjūt visneaizsargātākās mājsaimniecības, kas pārtikai tērē krietni lielāku daļu no saviem ienākumiem. Ilgākā termiņā labāka pārtikas apgādes ķēdes darbība ir būtiski svarīga patērētājiem un tam, lai nodrošinātu ķēdes posmos pievienotās vērtības ilgtspējīgu sadalījumu, tādējādi palīdzot palielināt vispārējo konkurences līmeni. Ir steidzami vajadzīgi uzlabojumi, lai novērstu pārtikas patēriņa cenu kāpumu laikā, kad sāksies ekonomikas atveseļošanās.

Komisija ir sekojusi līdzi pārtikas cenu izmaiņām, veicot tirgus uzraudzību, kas tika uzsākta 2007. gada novembrī saistībā ar Vienotā tirgus pārskatu[1], kuras mērķis ir izstrādāt rīcībpolitikas pasākumus konstatēto darbības traucējumu novēršanai. Komisija 2008. gada decembrī publicēja starpposma ziņojumu „Pārtikas cenas Eiropā" un nosprauda turpmāko programmu, nosakot rīcībpolitikas pasākumu galvenos virzienus[2]. Šajā paziņojumā ir izklāstītas konkrētas rīcībpolitikas iniciatīvas saskaņā ar programmas nostādnēm, un tas tādējādi noslēdz tirgus uzraudzību attiecībā uz pārtikas apgādes ķēdi[3].

Šis paziņojums ir veidots šādi: 2. punktā ir aprakstīta saikne starp lauksaimniecības pamatproduktu cenām un izmaiņām pārtikas patēriņa cenās; 3. punktā ir iztirzātas galvenās problēmas, kas vērojamas pārtikas apgādes ķēdē, un virkne rīcībpolitikas iniciatīvu šo

---

1 Komisijas dienestu darba dokuments „Jaunās metodoloģijas ieviešana produktu tirgus un sektora uzraudzībai", SEC (2007)1517, kas pievienots Komisijas paziņojumam „Vienots tirgus 21. gadsimta Eiropai", COM(2007)724.

2 Komisijas paziņojums „Pārtikas cenas Eiropā" — COM(2008)821 — un tam pievienotie Komisijas dienestu darba dokumenti.

3 Tehniskā analīze, uz kuru balstās šis paziņojums, ir publicēta sešos pievienotajos Komisijas dienestu darba dokumentos.

problēmu pārvarēšanai; 4. punktā ir izklāstīti Komisijas turpmākie pasākumi šo iniciatīvu īstenošanai un 5. punktā — noslēguma secinājumi.

2. NESENĀS CENU IZMAIŅAS

2007. gada otrajā pusē un 2008. gada sākumā bija vērojams straujš lauksaimniecības pamatproduktu cenu kāpums[4]. Tā ietekmē sāka lēnām pieaugt arī pārtikas ražotāju cenas un pārtikas patēriņa cenas. Tas ir izskaidrojams ar faktu, ka lauksaimniecības pamatprodukti veido tikai nelielu daļu no pārtikas ražošanas izmaksām[5], un novērojumi liecina, ka tirgos, kur valda vislielākā konkurence, pārtikas pārstrādātāji un izplatītāji daļēji absorbēja cenu pieaugumu.

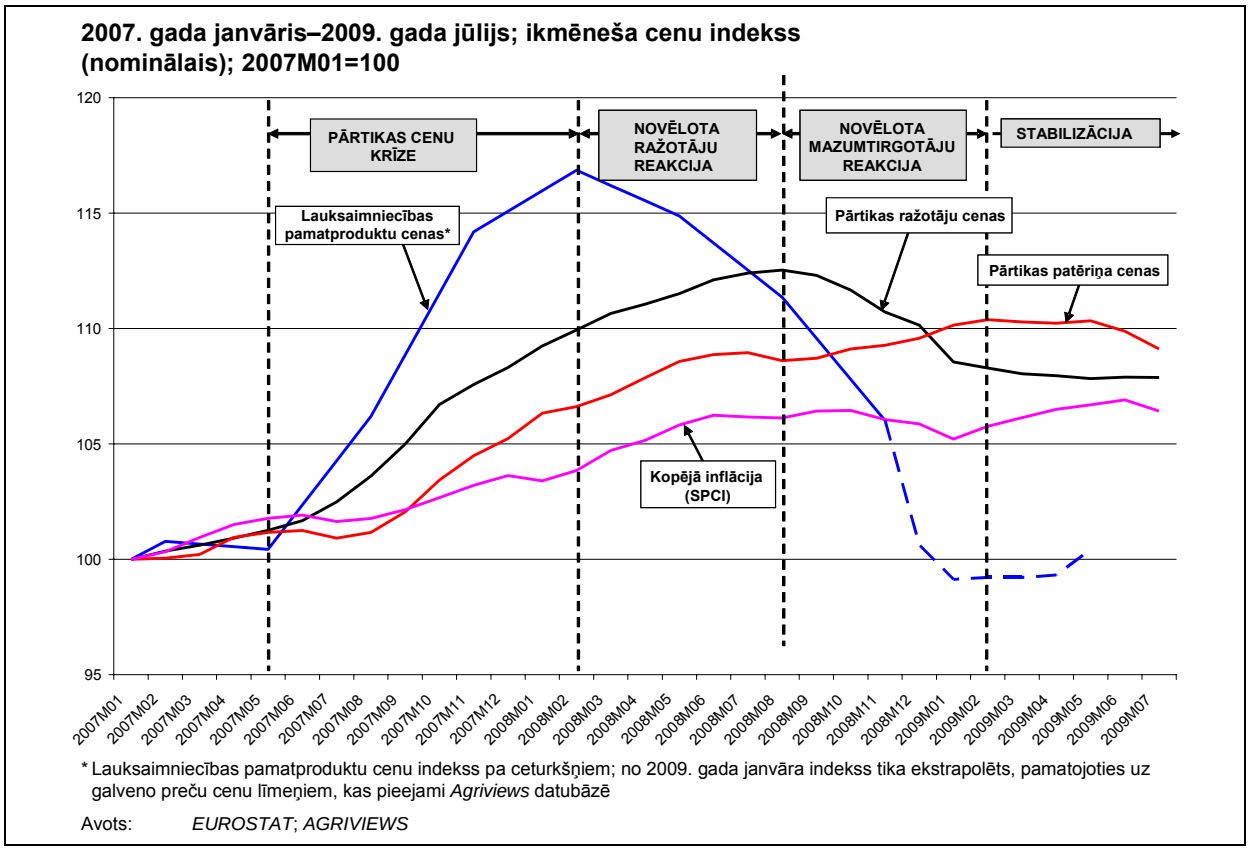
Kopš 2008. gada otrā ceturkšņa lauksaimniecības pamatproduktu cenas strauji slīd uz leju. Taču atšķirībā no lauksaimniecības pamatproduktu cenām pārtikas ražotāju cenas turpinājušas augt līdz 2008. gada ceturtajam ceturksnim, bet pārtikas patēriņa cenas pazeminājās vien nesen. Turklāt ražotāju un patēriņa pārtikas cenu samazināšanās notiek samērā lēni salīdzinājumā ar lauksaimniecības pamatproduktu cenu pazemināšanos — sk. 1. attēlu. Pārtikas pārstrādātāju un izplatītāju reakcija uz lauksaimniecības pamatproduktu cenu kritumu bija lēnāka un mazāk samanāma salīdzinājumā ar viņu reakciju uz šo pamatproduktu cenu pieaugumu 2007. gadā. Šī atšķirība negatīvi iespaido pārtikas apgādes ķēdi, jo tā liedz patērētājiem gūt labumu no cenu pazeminājuma un kavē lauksaimniecības pamatproduktu cenu atgriešanos normālā stāvoklī, samazinot pieprasījumu pēc pārtikas produktiem.

---

4 Lauksaimniecības pamatproduktu cenu izmaiņas ir sīki aprakstītas 2008. gada paziņojumā „Pārtikas cenas Eiropā".

5 Nepārstrādāti lauksaimniecības produkti veido arvien mazāku daļu pārtikas produktu patēriņa cenā.

1. attēls. Nesenās cenu izmaiņas pārtikas apgādes ķēdes posmos, ES-27

* Lauksaimniecības pamatproduktu cenu indekss pa ceturkšņiem; no 2009. gada janvāra indekss tika ekstrapolēts, pamatojoties uz galveno preču cenu līmeņiem, kas pieejami *Agriviews* datubāzē

Avots: *EUROSTAT*; *AGRIVIEWS*

Atšķirības, kas ir novērotas starp pamatproduktu cenu un pārtikas patēriņa cenu izmaiņām, līdztekus pamatproduktu cenu svārstību asimetriskajam atspoguļojumam pārtikas cenās daļēji ir saistītas ar sistēmas strukturāliem trūkumiem, tādiem kā starpnieku skaits visā ķēdē un konkurences struktūra noteiktos ķēdes posmos. Turklāt tas, ka sarunās starp līgumslēdzējām pusēm trūkst līdztiesības, mazina gan ātrumu, ar kuru cenu izmaiņas atspoguļojas ķēdes posmos, gan šo izmaiņu pakāpi, un izskaidro valdošo asimetriju. Jāpiebilst arī, ka lēnais cenu izmaiņu atspoguļojums kavē vajadzīgās korekcijas un vēl vairāk palielina tirgus neefektivitāti katrā ķēdes posmā. Šāda neefektivitāte var vēl vairāk palielināt cenu nestabilitāti lauksaimniecības pamatproduktu tirgos. Tāpēc Komisija uzskata, ka nesenām cenu izmaiņām būtu jādod neatliekamības signāls konkrētu rīcībpolitikas iniciatīvu īstenošanai saskaņā ar pamatnostādnēm, kas ieskicētas 2008. gada decembra programmā.

3. EIROPAS PĀRTIKAS APGĀDES ĶĒDĒ KONSTATĒTO GALVENO PROBLĒMU PĀRVARĒŠANA

Pārtikas apgādes ķēde savieno nozīmīgas un atšķirīgas Eiropas ekonomikas nozares, kuras ir svarīgas ekonomiskajai, sociālajai un vides labklājībai, kā arī Eiropas iedzīvotāju veselībai. Vairākās jomās ķēde darbojas labi: tā sniedz Eiropas patērētajiem augstas kvalitātes produktus par pieņemamām cenām, nodrošina pārtikas produktu nekaitīgumu un izsekojamību un var lepoties ar lielu dažādību ļoti konkurētspējīgu, novatorisku un tradicionālu produktu gan ES

iekšienē, gan ārpus tās. Tomēr ķēdes vispārējā konkurētspēja un ekonomiskā izaugsme kopš 1995. gada uz ES ekonomikas kopējā fona nav bijusi pietiekama[6], pārtikas apgādes ķēdes nozares saskaras ar arvien lielāku starptautisko dalībnieku radītu konkurenci, un nesenās pārtikas cenu izmaiņas ir apliecinājušas elastības trūkumu situācijās, kad krasi mainās lauksaimniecības pamatproduktu cenas.

Komisija sadarbībā ar ieinteresētajām personām ir centusies uzlabot savu izpratni par galvenajām problēmām, kas sastopamas ķēdē, un izstrādāt pareizus un konkrētus rīcībpolitikas pasākumus atbilstoši 2008. gada decembrī nospraustajai programmai. Lai gan pārtikas apgādes ķēde ir ļoti neviendabīga un ieinteresēto personu problēmas dažādās apakšnozarēs un dažādās dalībvalstīs ir atšķirīgas, tika noteiktas trīs savstarpēji saistītas prioritātes, kas attiecas uz visu pārtikas apgādes ķēdi: 1) veicināt ilgtspējīgas un uz tirgus principiem balstītas attiecības starp ieinteresētajām personām pārtikas apgādes ķēdē; 2) palielināt pārredzamību visos ķēdes posmos, lai sekmētu konkurenci un uzlabotu ķēdes elastīgumu cenu nestabilitātes situācijās; 3) veicināt Eiropas pārtikas apgādes ķēdes integrāciju un konkurētspēju visās dalībvalstīs.

3.1. Veicināt ilgtspējīgas un uz tirgus principiem balstītas attiecības starp ieinteresētajām personām pārtikas apgādes ķēdē

Tā kā pārtikas apgādes ķēde apvieno daudz dažādu dalībnieku — lauksaimniekus, pārtikas pārstrādātājus, tirgotājus, vairumtirgotājus un mazumtirgotājus — tai ir raksturīga plaša daudzveidība. Tajā kā konkurenti, piegādātāji vai klienti vienlaicīgi darbojas gan ļoti lielas kompānijas, gan mazie un vidējie uzņēmumi. Šīs attiecības bieži ir saistītas ar lielām grūtībām, kas neļauj atraisīt visu ķēdes potenciālu. Galvenā atziņa, kas radusies šā jautājuma analīzē, kuru veica ar ieinteresēto personu un valstu konkurences iestāžu līdzdalību, ir nepieciešamība skaidri nodalīt bažas par potenciāli netaisnīgām tirdzniecības metodēm — kas ir saistītas ar līgumslēdzēju pušu nevienlīdzīgu spēju panākt sev izdevīgus nosacījumus — un bažas par konkurenci ierobežojošiem paņēmieniem.

3.1.1. Spēja panākt sev izdevīgus nosacījumus un potenciāli netaisnīgas tirdzniecības metodes

Pārtikas apgādes ķēdē bieži pastāv ievērojamas atšķirības starp līgumslēdzēju pušu spēju panākt sev izdevīgus nosacījumus, un ieinteresētās personas norādīja, ka tā ir nopietna problēma. Nevienlīdzīgs spēku samērs var radīt netaisnīgas tirdzniecības metodes, ja lielāki un ietekmīgāki dalībnieki mēģinās uzspiest sev izdevīgus līgumu nosacījumus, vai nu panākot labākas cenas, vai nu labākus noteikumus un nosacījumus. Šāda prakse var rasties katrā ķēdes savienojuma posmā, un kā piemērus var minēt novēlotus maksājumus, vienpusējas izmaiņas līgumos, pēkšņas līguma noteikumu izmaiņas, avansā pieprasītus maksājumus, tādus kā maksa par sarunu uzsākšanu u. c. Nepārstrādātas pārtikas apgādes ķēdēs mazas saimniecības un kooperatīvi bieži vien ir iesaistīti darījumos ar lielākiem uzpircējiem — ražotājiem, vairumtirgotājiem vai mazumtirgotājiem. Savukārt pārstrādātas pārtikas apgādes ķēdēs, no vienas puses, nelielie pārtikas ražotāji slēdz līgumus ar mazumtirgotājiem, kuri parasti ir lielāki un ir to vienīgā iespēja piekļūt tirgum. No otras puses, liela ietekme savu interešu aizsardzībā var būt arī lieliem starptautiskiem pārtikas ražotājiem, jo tie piedāvā zīmolu produktus, bez kuriem mazumtirgotāji nevar iztikt.

---

[6] Vidējā pievienotās vērtības izaugsme pārtikas apgādes ķēdes nozarēs ir bijusi zemāka par 2 % gadā salīdzinājumā ar ES vidējo izaugsmes rādītāju kopš 1995. gada.

Līdzsvara trūkums līgumos saistībā ar atšķirīgu spēju panākt sev izdevīgus nosacījumus rada negatīvu ietekmi uz pārtikas apgādes ķēdes konkurētspēju, jo mazāki, bet efektīvāki uzņēmumi var būt spiesti darboties ar zemākiem peļņas rādītājiem, kas ierobežo to iespējas un motivāciju ieguldīt labākā produktu kvalitātē un ražošanas procesu modernizācijā. Labāka izpratne par līgumtiesībām un stingrāka vēršanās pret negodīgu līgumisko praksi varētu palīdzēt novērst šos trūkumus, jo dalībnieki ar ierobežotu spēju panākt savu interešu aizsardzību nav pietiekami labi informēti par savām tiesībām. Turklāt aiz bailēm zaudēt līgumu pavisam viņi var vilcināties apstrīdēt līguma noteikumus.

Tādējādi ir nepieciešams labāk izprast un dziļāk izpētīt līgumisko praksi un tās saikni ar nevienlīdzīgo spēju aizstāvēt savas intereses pārtikas ķēdē, jo katrā atsevišķā situācijā šī prakse var radīt netaisnīgu un neefektīvu iznākumu.

3.1.2. Ietekme tirgū un konkurenci potenciāli ierobežojošas metodes

Piegādātāju un/vai pircēju spēja īstenot savu ietekmi tirgū tādā veidā, kas kropļo konkurenci, nodarot kaitējumu patērētājiem, galvenokārt ir atkarīga no pārtikas apgādes ķēdes tipa un vietējiem tirgus apstākļiem. Tā kā pārtikas tirgiem visbiežāk ir valsts vai vietējs mērogs, Komisija ir cieši sadarbojusies ar valstu konkurences iestādēm ar pārtiku saistītajos jautājumos Eiropas Konkurences tīkla (EKT) ietvaros.

Šīs sadarbības rezultātā valstu konkurences iestādes ir piešķīrušas pienācīgu prioritāti konkrētu gadījumu izpētei, kā arī plašākiem pētījumiem par pārtikas tirgiem. Visi šie pasākumi ir ievērojami uzlabojuši izpratni par šīs svarīgās ekonomikas nozares darbību. Turklāt izpētes procesā dažkārt ir izdevies atklāt ievērojamu skaitu nopietnu pārkāpumu, tādu kā karteļi un tālākpārdošanas cenu uzturēšanas gadījumi. Šie pārkāpumi tika ātri novērsti, izmantojot lēmumus par prettiesiskas rīcības izbeigšanu, attiecīgos gadījumos piemērojot ievērojamus naudassodus.

Saskaņā ar 2008. gada decembra paziņojumu[7] Komisija turklāt ir izvērtējusi dažus tirdzniecības paņēmienus gan no to rašanās iespējamības viedokļa, gan vērtējot to spēju radīt ar konkurenci saistītās bažas attiecīgajos pārtikas apgādes tīklos. Papildus klasiskiem karteļiem un tālākpārdošanas cenu izturēšanai konkurences iestādes norādīja uz citām metodēm, kurām būtu jāpievērš īpaša uzmanība, proti, kopīgi komercializācijas līgumi, saistītie un kompleksie pakalpojumi, kopīgas pirkšanas vienošanās (pirkšanas apvienības) un arvien lielāka privāto zīmolu izmantošana. Attiecībā uz šādiem paņēmieniem ir jārod pareizs līdzsvars starp efektivitātes palielināšanu un konkurenci potenciāli ierobežojošu ietekmi. Šos gadījumus nedrīkst vispārināt, un konkurences iestādes atzīst, ka katrs gadījums ir jāvērtē atsevišķi, pamatojoties uz vietējo tirgus apstākļu specifiku, lai konstatētu, vai pastāv iespējamais konkurences apdraudējums.

[7] Komisijas paziņojums „Pārtikas cenas Eiropā” — COM(2008) 821.

Lai veicinātu ilgtspējīgas un uz tirgu balstītas attiecības starp pārtikas apgādes ķēdē iesaistītajām personām, Komisija:

1. **uzskata, ka nepieciešama rīcība, lai novērstu negodīgu līgumisko praksi starp visiem pārtikas apgādes ķēdes posmos iesaistītajiem uzņēmumiem;**

   1.1. **Komisija strādās kopīgi ar dalībvalstīm**, lai palielinātu līgumattiecību drošību tā, ka līgumslēdzējām pusēm ir iespēja izmantot visas vienotā tirgus sniegtās priekšrocības, vienlaikus saglabājot brīvību stāties līgumattiecībās. Tas ietvers:

   – **informācijas apmaiņu par līgumisko praksi**, ieskaitot līgumtiesību un plaši lietotu līguma klauzulu likumības un taisnīguma precizēšanu;

   – **izpratnes palielināšanas kampaņu uzsākšanu**, lai informētu ieinteresētās personas par viņu līgumtiesībām un par potenciāli nelikumīgiem vai netaisnīgiem paņēmieniem;

   – **paraugprakses apmaiņu attiecībā uz ziņošanu par līgumos izmantotajiem paņēmieniem** (ombudi, tiesībsargājošo iestāžu pasākumi, kolektīvie pasākumi);

   1.2. **Kopienas mērogā**, pamatojoties uz informāciju, kas būs gūta šajā sakarā, Komisija:

   – **sadarbosies ar ieinteresētajām personām pārtikas apgādes ķēdē, lai sagatavotu standarta līgumu kopumu**, kura izmantošana būtu brīvprātīga, ņemot vēra pārtikas apgādes ķēdes daudzveidību;

   – **izvērtēs negodīgos līgumiskos paņēmienus, ko izmanto iekšējā tirgū, un ierosinās visus nepieciešamos Kopienas pasākumus cīņai ar šādiem paņēmieniem**;

2. **sadarbosies ar Eiropas Konkurences tīklu (EKT), lai izstrādātu kopīgu pieeju** attiecīgajiem konkurences jautājumiem[8], ar mērķi nodrošināt pastāvīgu informācijas apmaiņu, ātru problemātisko gadījumu konstatēšanu un uzdevumu efektīvu sadalījumu starp visiem dalībniekiem. Šajā ziņā Komisija ierosina vajadzības gadījumā izveidot EKT iekšienē kopīgas darba grupas, kuru uzdevums būtu analizēt konkrētus paņēmienus un tirgus, kas var būt būtiski svarīgi pārtikas apgādes ķēdes darbībai. Šī pastiprinātā sadarbība palīdzēs labāk atklāt pārtikas tirgiem raksturīgās specifiskās problēmas un ātri koordinēt turpmākās darbības.

[8] Ir jāatzīmē, ka uz ietekmi, ko rada vertikālās attiecības starp ķēdes dalībniekiem, attiecas spēkā esošie noteikumi, kurus piemēro vertikāliem līgumiem, — Komisijas 1999. gada 22. decembra Regula (EK) Nr. 2790/1999 un patlaban pārskatīšanā esošās saistītās Pamatnostādnes vertikālo ierobežojumu jomā.

3.2. Palielināt pārredzamību visos pārtikas apgādes ķēdes posmos, lai sekmētu konkurenci un uzlabotu ķēdes elastīgumu cenu nestabilitātes situācijās

Pārtikas apgādes ķēdes tirgiem trūkst cenu pārredzamības un prognozējamības. Ķēdes sākuma posmos nozīmīgs līdzeklis cīņai ar lauksaimniecības pamatproduktu novēroto nestabilitāti ir atvasinātie instrumenti. Ir svarīgi nodrošināt, ka atvasinātie instrumenti arī turpmāk tiek izmantoti to sākotnējam nolūkam — iegūt informāciju par cenām un ierobežot risku. Pasaulē plaši tiek apspriests jautājums par to, kā novērst „pārmērīgu spekulāciju" pamatproduktu tirgos. Šajā ziņā ir jāuzlabo lauksaimniecības pamatproduktu tirgū izmantoto atvasināto instrumentu vispārējā pārredzamība un pārraudzība Eiropas Savienībā, ieskaitot arī ārpusbiržas darījumus. Proti, ir nepieciešams labāks pārskats par dažādo tirgus dalībnieku darbībām.

Turklāt programmā tika ierosināts izveidot Eiropas pārtikas cenu uzraudzības rīku, lai palielinātu cenu pārredzamību ķēdes beigu posmos esošajos tirgos. Šodien Komisija publicē pirmo versiju šim rīkam[9], kas apkopo *Eurostat* un valstu statistikas institūtu iegūtos datus. Tam ir divi galvenie uzdevumi:

- sekot līdzi salīdzināmu pārtikas produktu cenu līmenim dalībvalstīs, lai novērtētu cenu atšķirības un iekšējā tirgus integrāciju pārtikas mazumtirdzniecības nozarē — sk. 3.3. punktu;
- sekot līdzi, kā dalībvalstīs katrā ķēdes posmā attīstās cenas — lauksaimniecības pamatproduktu cenas, ražotāju cenas un pārtikas patēriņa cenas — konkrētu produktu grupai, piemēram, pienam, sieram vai cūkgaļai.

Tādējādi šis uzraudzības rīks sniedz vērtīgu informāciju par cenu līmeni un izmaiņām visā pārtikas apgādes ķēdē un atspoguļo cenu attīstību pa produktiem un dalībvalstīm, ņemot vērā ķēdes daudzveidību. Tas sniedz pārskatu par pārtikas cenu attīstību katrā valstī un palīdzēs palielināt spiedienu uz ieinteresētajām personām paātrināt izmaiņu atspoguļojumu cenās. Rīks tiks pilnveidots, lai uzlabotu saikni starp pārtikas patēriņa, ražotāju un lauksaimniecības pamatproduktu cenām un lai palielinātu uzraugāmo produktu klāstu.

Lai gan patērētāju aptaujas, kas tika veiktas saistībā ar Otro patēriņa tirgu novērtējumu[10], kopumā liecina par apmierinātību ar pārtikas mazumtirgotāju sniegtajiem pakalpojumiem, tās atklāj arī to, ka apmierinātība ar pārtikas cenu salīdzināmību dažādu mazumtirgotāju starpā zināmā mērā nav pietiekama. Tāpēc ir ieteicams turpmāk pilnveidot cenu salīdzināšanas rīkus (tādus kā tīmekļa vietnes vai viedie tālruņi, ko var izmantot veikalos, lai noskenētu un salīdzinātu produktus) attiecībā uz pārtikas produktiem, par piemēru ņemot virkni veiksmīgu šāda veida pakalpojumu visā Eiropā. Šādu tīmekļa vietņu izveide un izmantošana var dot spēcīgu signālu patērētājiem, ka valdības sper konkrētus soļus, lai tiem palīdzētu ietaupīt līdzekļus, veicot ikdienas vai iknedēļas pirkumus. Tas palīdzētu palielināt konkurences intensitāti mazumtirdzniecībā vietējos tirgos, kā arī pārtikas apgādes ķēdes sākuma posmos. Vienlaikus Komisija apzinās, ka patērētājiem sniegtās informācijas kvalitātei ir jābūt augstai. Galveno veiksmes faktoru identificēšana šādiem cenu salīdzināšanas pakalpojumiem, pamatojoties uz jau esošo pieredzi, ievērojami palīdzētu šādu rīku turpmākā izstrādē.

---

[9] Pieejams šādā adresē: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/hicp/data/database.

[10] Patēriņa tirgu novērtējums, otrais izdevums, 2009.

Lai palielinātu pārtikas apgādes ķēdes pārredzamību, Komisija:

3. **izstrādās priekšlikumus par to, kā uzlabot lauksaimniecības pamatproduktu tirgū izmantojamo atvasināto instrumentu pārraudzību** un vispārējo pārredzamību saistībā ar kopējo pieeju atvasinātajiem instrumentiem[11] un Finanšu instrumentu tirgus direktīvas pārskatīšanu;

   3.1. pienācīgas pārredzamības un ziņošanas prasības jāattiecina uz visiem atvasinātajiem instrumentiem, kurus izmanto lauksaimniecības pamatproduktu tirgos, ieskaitot ārpusbiržas darījumus;

   3.2. minētās prasības ir jāpapildina ar pienākumiem ziņot par savu stāvokli, ko piemēros noteiktām tirgotāju kategorijām, kuras definējamas ES līmenī. Tas dotu iespēju regulatoriem gūt pārskatu par dažādu kategoriju tirgotāju ieņemto stāvokli;

   3.3. tiks rūpīgi izvērtēta iespēja ļaut regulatoriem noteikt stāvokļa ierobežojumus, lai novērstu neproporcionālas cenu izmaiņas vai spekulatīva stāvokļa koncentrāciju[12], lai nodrošinātu šo tirgu efektīvu darbību;

4. **šodien publicē Eiropas Pārtikas cenu uzraudzības rīka pirmo versiju un apņemas izpētīt veidus, kā to nākotnē pilnveidot**, lai aptvertu lielāku produktu un ķēžu skaitu, sākot no 2010. gada vasaras. Šim nolūkam būs nepieciešama valstu statistikas institūtu sadarbība. Komisija tātad aicina valstu statistikas institūtus vākt vajadzīgos datus;

5. **iesaka visām dalībvalstīm ieviest tīmeklī balstītus un ērti pieejamus pārtikas mazumtirdzniecības cenu salīdzināšanas pakalpojumus**. Komisija strādās kopīgi ar dalībvalstīm, lai nodrošinātu paraugprakses un pieredzes apmaiņu šajā jomā;

3.3. Veicināt Eiropas pārtikas apgādes ķēdes integrāciju un konkurētspēju visās dalībvalstīs

3.3.1. Pārtikas apgādes ķēdes integrācija

Kā jau norādīts paziņojumā „Pārtikas cenas Eiropā", pārtikas apgādes ķēde ES dalībvalstīs ir ļoti sadrumstalota. Informācija, kas apkopota Eiropas pārtikas cenu uzraudzības rīka vajadzībām, apstiprina, ka pastāv būtiskas atšķirības starp valstīm gan cenu līmeņa, gan cenu izmaiņu ziņā. Lai gan kopumā pārtikas un bezalkoholisko cenu variācijām ES iekšienē ir tendence samazināties, joprojām vērojamas lielas cenu variācijas attiecībā uz dažādiem produktiem, kā parādīts 2. attēlā, kura pamatā ir eksperimentāls cenu apkopojums[13]. Cenas starpība dažiem pamatproduktiem, tādiem kā cukurs vai sviests, ir ievērojami zemāka par

---

11 Kā ieskicēts paziņojumā „Efektīvu, drošu un stabilu atvasināto finanšu instrumentu tirgu nodrošināšana: turpmākie politikas pasākumi", COM(2009)563.

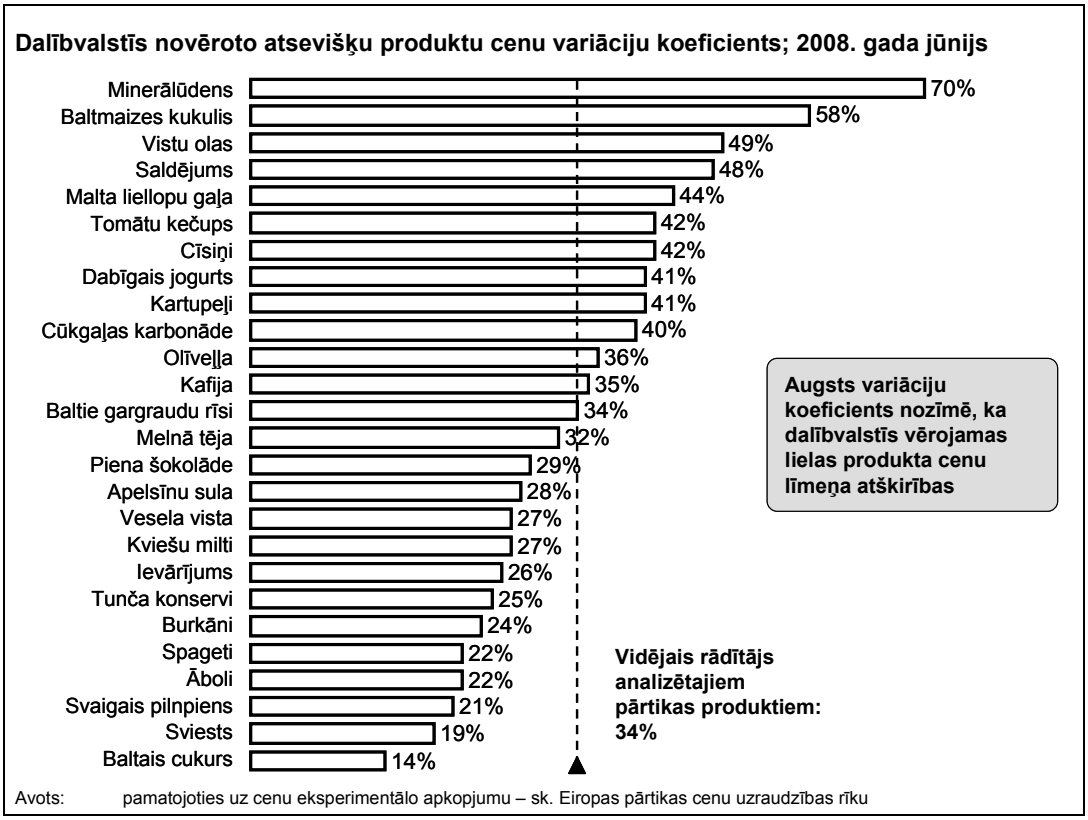
12 Spekulatīva stāvokļa ierobežojumi ir ierobežojumi attiecībā uz to, cik daudz spēkā esošu atvasināto instrumentu līgumu var būt noteiktu kategoriju tirgotājiem.

13 Cenas apkopoja *Eurostat* saistībā ar Patēriņa tirgu novērtējumu un Eiropas pārtikas cenu uzraudzības rīku.

vidējo rādītāju; citiem patēriņa produktiem, tādiem kā minerālūdens, olas vai saldējums, cenas variācijas ir lielākas par vidēji novērotām starpībām analizēto produktu cenās.

Novērotās cenu līmeņa atšķirības dalībvalstīs daļēji izskaidrojamas ar vairākiem nacionāliem faktoriem, tādiem kā atšķirības mājsaimniecību vidējos ienākumos, tradīcijās un gaumē, izvēloties produktus, pievienotās vērtības nodokļa likmēs vai vietējās produkcijas īpatsvarā. Tomēr sava loma ir arī citiem faktoriem, kas ir saistīti ar tirgus dinamiku un regulējumu. Komisija ir iesaistīta notiekošajā pārtikas nekaitīguma standartu harmonizācijā, lai vēl vairāk palielinātu pārtikas produktu pārrobežu tirdzniecību. Tas ir jo īpaši svarīgi, lai novērstu problēmas, ko izraisa potenciālie ārkārtas gadījumi pārtikas ķēdē dalībvalstī vai trešā valstī. Domājams, ka negodīgu tirdzniecības metožu novēršanas direktīvas prasību konsekventa izpilde, kā arī patlaban notiekošā marķējuma direktīvas pārskatīšana[14] arī veicinās lielāku pārtikas apgādes ķēdes integrāciju. Visbeidzot, Komisija nesen ir pieņēmusi vairākus lēmumus, lai apturētu valstu un reģionālu marķējuma sistēmu izstrādi. Turklāt lauksaimniecības produktu kvalitātes politikas pasākumu[15] ietvaros tā ir ierosinājusi izstrādāt jaunu regulējumu attiecībā uz ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm, tirdzniecības standartiem un sertifikācijas shēmām.

2. attēls. Dalībvalstīs novērotās atsevišķu produktu cenu līmeņa variācijas

Vēl viens būtisks apgrūtinājums ES tirgu integrācijai ir tādi uzņēmējdarbības paņēmieni kā teritoriālās apgādes ierobežojumi vai šķēršļi paralēlai tirdzniecībai. Ieinteresētās personas ir ziņojušas par šādu paņēmienu iezīmēm, kas nav saderīgas ar iekšējā tirgus principiem.

---

14 Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par pārtikas produktu informācijas sniegšanu patērētajiem — COM(2008)40.

15 Komisijas „Paziņojums par lauksaimniecības produktu kvalitātes politiku" — COM(2009) 234, galīgā redakcija.

Piemēram, kādas valsts mazumtirgotāji ir „spiesti" iepirkt produktus no vietējiem uzņēmumiem savos darījumos ar starptautiskiem piegādātajiem, tādējādi radot šķēršļus pārrobežu tirdzniecībai. Šādi paņēmieni grauj iekšējā tirgus darbību un varētu negatīvi ietekmēt patērētājus līdz ar augstākām cenām un šaurāku produktu izvēli.

Lai novērstu šķēršļus un izbeigtu praksi, kas sadrumstalo iekšējo tirgu, Komisija:

6. **izvērtēs pasākumus teritoriālo apgādes ierobežojumu novēršanai gadījumos, kad šādi ierobežojumi rada ekonomikas traucējumus un ir pretrunā iekšējā tirgus principiem.** Komisija līdz 2010. gada beigām sagatavos ietekmes novērtējumu, balstoties uz rūpīgu pētījumu, kas būs tās darbību pamatā;

7. **aicina Padomi un Eiropas Parlamentu ātri pieņemt Komisijas priekšlikumu par marķējumu reglamentējošo tiesību aktu pārskatīšanu**;

8. **izskatīs atsevišķus vides standartus un izcelsmes marķējuma shēmas, kas varētu apgrūtināt pārrobežu tirdzniecību**, ar mērķi konstatēt, vai šo reglamentējošo noteikumu politikas mērķus var sasniegt ar mazāku ietekmi uz pārtikas apgādes ķēdes integrāciju; **tā turklāt strādās kopīgi ar dalībvalstīm un nozares pārstāvjiem, lai labāk saskaņotu Kopienas pārtikas nekaitīguma standartu īstenošanu.**

3.3.2. Pārtikas apgādes ķēdes konkurētspēja

Lauksaimniecības nozarei ir raksturīga liela sadrumstalotība un dažādība lauksaimniecības uzņēmumu lieluma, saimniecību tipa un sociālekonomiskās darbības ziņā. Pašreizējai ekonomikas krīzei ir ļoti liela ietekme uz šo nozari, jo tā rada ievērojamu spiedienu uz lauksaimniecības produktu cenām un lauksaimnieku ienākumiem, īpaši piensaimniecības un lopkopības nozarē. Lai gan jau ir īstenoti vairāki KLP paredzēti mehānismi visnegatīvāko krīzes seku samazināšanai, krīze pastiprinājusi spiedienu veikt nozares turpmāku pārstrukturēšanu.

Lauksaimniecības un pārtikas rūpniecība nodrošina daudz darbavietu un pievienotās vērtības pieaugumu ES pārstrādes nozarēs, taču pievienotās vērtības un darba ražīguma pieaugums ES pārtikas rūpniecībā krietni atpaliek no Amerikas Savienoto Valstu rādītājiem. Pasaules mērogā ES pārtikas produkti zaudē savu tirgus daļu, dodot vietu Brazīlijas, Kanādas un Austrālijas ražojumiem. Augsta līmeņa grupa lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības konkurētspējas jautājumos (ALG)[16], izmantojot visaptverošu pieeju, ir konstatējusi galvenās problēmas, kas izraisa nozares konkurētspējas nepilnības, un ierosināja 30 konkrētu ieteikumu kopumu ieinteresētajām personām no politikas un ekonomikas aprindām[17]. ALG atzina, ka vislielākās bažas pārtikas apgādes ķēdē rada cenu veidošanas mehānismu nepietiekamā pārredzamība un līdzsvara trūkums iesaistīto dalībnieku starpā. Turklāt, aicinot ES saglabāt augstu pārtikas nekaitīguma un kvalitātes standartu līmeni, grupa norādīja uz lielu nepieciešamību pēc labākiem apstākļiem inovācijām un pēc mērķorientētām darbībām, kas vērstas uz daudziem nozarē iesaistītiem MVU un uz Eiropas lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības darbības rādītājiem pasaules tirgos.

---

16 Komisijas 2008. gada 28. aprīļa Lēmums 2008/359/EK.

17 Noslēguma ziņojums, ieteikumi un galveno iniciatīvu programma ir pieejama šādā adresē: http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/food/competitiveness/high-level-group/documentation/

Mazumtirdzniecības nozarei arī jāuzlabo sava konkurētspēja. Lai gan šajā nozarē pēdējo desmit gadu laikā ir notikušas milzīgas izmaiņas, ko izraisījusi arvien lielāka konsolidācija, zemo cenu veikalu rašanās un ar zemākām izmaksām saistītu privātu zīmolu ieviešana, Eiropas mazumtirdzniecības nozarē bijis vērojams zemāks ražīguma pieaugums nekā, piemēram, ASV pēdējās desmitgades laikā. No vairākiem faktoriem, kas ir veicinājuši ražīguma līmeņa starpību, kura turklāt ir atkarīga no atšķirīgās tirgus dinamikas, liela nozīme acīmredzot bija ieguldījumiem informācijas un telekomunikācijas tehnoloģijās un jaunos uzņēmējdarbības procesos. Iespējams, ka ES mazumtirdzniecības nozares ražīguma pieaugumu mazināja daži regulējuma aspekti. Ierobežojoši uzņēmumu dibināšanas noteikumi liedza atvērt jaunus veikalus un tādējādi mazināja inovāciju izplatīšanu[18]. Pakalpojumu direktīvas vērienīga īstenošana sniegtu lielu ieguldījumu šādu šķēršļu novēršanai.

Lai uzlabotu pārtikas apgādes ķēdes konkurētspēju, Komisija:

9. **veicinās un atvieglos lauksaimniecības nozares pārstrukturēšanu un konsolidāciju** gan saistībā ar lauku attīstības politiku, proti, sekmējot brīvprātīgu lauksaimniecisko ražotāju organizāciju izveidi, gan saistībā ar kopējo lauksaimniecības politiku pēc 2013. gada. To vispirms attiecībā uz īpašo situāciju piensaimniecības nozarē izskatīs nesen izveidotā augsta līmeņa ekspertu grupa piensaimniecības jautājumos;

10. **pieņems pasākumus, lai ievirzītu augsta līmeņa grupas priekšlikumus, kuru mērķis ir uzlabot lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības nozares, proti, MVU, konkurētspēju, un sekmēt inovācijas un eksportu šajā nozarē.**

4. RĪCĪBPOLITIKAS INICIATĪVU ĪSTENOŠANA

Šajā paziņojumā ir izklāstīta virkne priekšlikumu konstatēto problēmu risināšanai. Lielāka pārredzamība pārtikas apgādes ķēdē un ilgtspējīgu un uz tirgu balstītu attiecību veicināšana starp ieinteresētajām personām varētu atvieglot Eiropas ekonomikas atgūšanos, un tāpēc tas jāīsteno kā prioritāte līdz 2010. gada beigām. Pārējās iniciatīvas ir vērstas uz ķēdes strukturāliem aspektiem, lai uzlabotu integrāciju un konkurētspēju ilgākā termiņā. Tās tiks papildinātas ar priekšlikumiem palielināt Eiropas mazumtirdzniecības nozares konkurētspēju, kas tiks izklāstīti gaidāmajā paziņojumā par mazumtirdzniecības tirgus uzraudzības rezultātiem.

Pamatojoties uz notiekošajām diskusijām ar ES iestādēm un attiecīgajām ieinteresētajām personām, Komisija līdz 2010. gada novembra beigām sagatavos ziņojumu par ierosināto pasākumu virzību. Šajā nolūkā Komisija plāno paplašināt lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības konkurētspējas jautājumos izveidotās augsta līmeņa grupas darbības jomu un pilnvaras, kā arī tās dalībnieku skaitu.

5. SECINĀJUMI

Lauksaimniecības pamatproduktu cenu straujais pieaugums un kritums un šo izmaiņu novēlotais atspoguļojums pārtikas cenās ir radījis ieinteresēto personu un politikas veidotāju

[18] Šie jautājumi tiks iztirzāti gaidāmajā Komisijas paziņojumā par mazumtirdzniecības tirgus uzraudzības rezultātiem.

bažas par pārtikas apgādes ķēdes darbību. Tirgus uzraudzība pēdējos divos gados apliecinājusi, ka šīs bažas ir pamatotas. Nepietiekamā tirgus pārredzamība, nevienlīdzīga spēja panākt sev izdevīgus nosacījumus un pret konkurenci vērstas metodes ir izraisījušas tirgus traucējumus, kas negatīvi ietekmē pārtikas apgādes ķēdes konkurētspēju kopumā. Līdzīgā veidā cenu elastīguma trūkums negatīvi iespaidojis visu apgādes ķēdē iesaistīto nozaru pielāgošanās un jaunrades spēju.

Raugoties nākotnē, nebūtu pārsteigums, ja lauksaimniecības pamatproduktu cenas atkal strauji pieaugtu, kad pasaule būs atguvusies no lejupslīdes. Ja konstatētās tirgus nepilnības drīzumā netiks atrisinātas, pastāv risks, ka pārtikas patēriņa cenas atkal neproporcionāli pieaugs, izraisot pirktspējas un patērētāju paļāvības kritumu un, iespējams, palēninot Eiropas ekonomikas atveseļošanos. Tāpēc ir ārkārtīgi svarīgi nezaudēt modrību, lai konstatētu un novērstu tirgus traucējumus, kas ir izraisījuši novēroto asimetriskumu cenu atspoguļojumā pārtikas apgādes ķēdes posmos.